

ambten en prebenden in geestelijke vorstendommen en kapittels ook voor zonen van adellijke protestanten zouden openstaan.

Op het einde van de zestiende eeuw trachtte de bond door de verkiezing van een vaste voorzitter en de professionalisering van het bestuursapparaat de onderlinge eenheid te vergroten ('Korrespondenz'). Tevens wilde men op die wijze een snellere besluitvorming tot stand brengen en in samenwerking met de gravenbonden van Zwaben en Frankenland de eigen belangen van religieuze en dynastieke aard beter behartigen. De invloed op de Duitse politiek bleef echter, mede door de onderlinge onenigheid, zo gering dat een neutrale opstelling steeds de beste garantie leek om al te veel ingrijpen van 'buiten' te vermijden, zoals tijdens de Keulse oorlog en de Straatsburgse kapittelstrijd (1582-1606) maar al te duidelijk was. Ook tijdens het voorspel van de Dertigjarige oorlog trachtten de graven zich zoveel mogelijk buiten de partijstrijd te houden. Tijdens de oorlog zelf werd het territorium een speelbal van rondtrekkende legers en hoopten de leden slechts op overleven. Uiteindelijk was de bond wel bij de vredesbesprekingen in Westfalen aanwezig, maar konden de vertegenwoordigers uit geldgebrek de definitieve besluitvorming niet afwachten. Na 1648 heeft de gravenbond geen rol van betekenis meer gespeeld. Het belang van de Wetterause unie heeft, achteraf gezien, vooral in de handhaving van de vrede tussen de afzonderlijke leden bestaan.

Het boek eindigt met een groot aantal bijlagen, waarin na een diepgaande analyse van de leden als sociale groep, de politieke, sociale en economische verhoudingen binnen en tussen de verschillende families inzichtelijk gemaakt worden.

Op een heldere en systematische wijze heeft de auteur de ontwikkelingen van de unie beschreven, waarbij niet alleen de spanningen tussen de individuele graven, maar ook de noodzaak tot een gemeenschappelijke politiek aan de orde komen. De talrijke familiebanden blijken daarbij de eenheid vergemakkelijkt te hebben, omdat de leden een gezamenlijke verantwoordelijkheid voor hun gebied onderkennen. Overigens ligt de nadruk vooral op de individuele graven, de onderdanen komen slechts sporadisch ter sprake. Het boek is gebaseerd op diepgaand archiefonderzoek en een gedegen kennis van de literatuur, zoals onder meer uit het hoofdstuk over de verhouding van de bond tot de Nederlanden blijkt. De auteur verdient dan ook grote lof voor zijn waardevol werk, waarin hij een uitstekende bijdrage aan de geschiedenis van dit gebied tussen Rijn en Main heeft geleverd. Het inzichtelijk betoog en de heldere schrijfstijl mogen eveneens gememoreerd worden. Ondanks alle details, tenslotte, heeft Schmidt de grote lijn niet uit het oog verloren en in feite het standaardwerk over de Wetterause graven geschreven. Voor vergelijkbare studies over unies van andere rijksgraven of rijksridders kan dit boek een voorbeeld zijn.

J. H. J. Geurts

J. Postema, *Johan van den Corput, 1542-1611. Kaartmaker, vestingbouwer, krijgsman* (Dissertatie Groningen 1993, Publikaties van de IJsselakademie LXXV; Kampen: Stichting IJsselakademie, 1993; 192 blz., f24,95, ISBN 90 6697 063 4).

Als gevolg van de geplande uitbreiding van de legersterkte kreeg de genie in 1937 opdracht om de bouw van 24 kazernes voor te bereiden. Een daarvan kwam in de directe omgeving van Steenwijk te liggen. Over het punt naar wie het nieuwe complex moest worden genoemd, werden het bestuur van de betreffende gemeente en de minister van defensie het snel eens. Daarvoor kwam Johan van den Kornput in aanmerking, de militair die in de winter van 1580 op

1581 leiding had gegeven aan de verdediging van Steenwijk en die elf jaar later een belangrijke inbreng had bij de herovering van deze vesting op de Spanjaarden. Over de spelling van zijn achternaam, Corput of Kornput, verschilden beide partijen echter van mening. De minister, die zich had laten adviseren door de directeur van het Krijgsgeschiedkundig Archief, prefereerde de eerste schrijfwijze. Als vertolker van de stem van de Steenwijkse burgerij, die de lokale held niet anders kende als Johan van den Kornput, pleitte het gemeentebestuur voor de andere spelling. De bewindsman ging echter al vrij snel overstag, zodat het nieuwe complex in tweede instantie de naam Komputkazeme kreeg. Als extra argument voor het Steenwijkse standpunt geldt het feit dat Johan zelf zijn familienaam altijd als Van den Kornput schreef.

Over deze markante figuur was in het verleden wel regelmatig geschreven, maar een biografie bestond er nog niet. Jan Postema heeft deze leemte inmiddels opgevuld met een studie, die hij rond enkele hoofdthema's heeft gecentreerd. Behalve de drie in de ondertitel aangestipte aspecten betreft het hier vooral het auteurschap van de in 1584 verschenen *Memoriën van den gedenkwerdigen dingen ...*, dat op naam staat van de vermoedelijk gefingeerde Reinico Fresinga. Deze thema's lieten zich echter goed in een tijdsvolgorde plaatsen. Door deze achter elkaar te behandelen kon Postema een biografische schets creëren, waarin de chronologie min of meer gehandhaafd bleef.

Na een hoofdstuk over Johans afkomst en familie — omdat dit geslacht zich vanouds Van den Corput noemt, hanteert de auteur deze schrijfwijze ook voor de naam van zijn hoofdpersoon — komt het eerste hoofdthema aan de orde. Daarin worden Johans activiteiten op cartografisch gebied behandeld vanuit het perspectief van zijn opleiding in Duisburg en Straatsburg. Hij kreeg onder meer les van Gerardus Mercator, die hem ook de graveerkunst bijbracht. De aldus verworven vaardigheden paste Van den Corput toe bij het maken van een kaart van Duisburg in vogelvluchtperspectief. Over de vraag of Johan werkelijk de vervaardiger is, zijn wel eens twijfels gerezen, maar Postema maakt aannemelijk dat deze niet terecht zijn.

Veel omvattender is de discussie rond het reeds genoemde auteurschap van de *Memoriën*. Over deze materie, die in hoofdstuk 3 uitgebreid aan de orde komt, publiceerde Postema al eerder'. Hij schaaft zich daarbij onder degenen die menen dat Van den Corput in feite de schrijver van dit belangwekkende boekje is geweest. Hij wijst daarbij allereerst op de daarin gehanteerde spelling, onder andere die van Johans achternaam, die in het boek, conform diens eigen schrijfwijze, consequent als 'Kornput' staat vermeld. De overige argumenten ontleent Postema voornamelijk aan de inhoud van het boek. Ook in de redenen die (mogelijk) aanleiding hebben gegeven tot het schrijven van de *Memoriën* zou een belangrijk argument kunnen liggen, maar Postema legt daar wat minder sterk de nadruk op. Johans hoogste chef, Hohenlohe, had hem namelijk van lafheid beticht omdat hij in juni 1580 na de Spaanse zege bij Hardenberg het nog niet versterkte Coevorden had prijsgegeven. Volgens eigen zeggen miste de graaf daardoor de mogelijkheid om hier het restant van zijn troepen onder te brengen. Johan zou met het heroïsche relaas over de verdediging van Steenwijk zijn besmeurde blazoën hebben willen zuiveren. Postema wijst in dit verband op het feit dat Hohenlohe nauwelijks oog had voor het grote, juist door Van den Corput ondersteunde belang om de steunpunten te versterken die de opstandelingen in handen hadden of nog zouden veroveren. Dat men met deze strategie op de goede weg zat, zou allereerst in het noorden blijken. Zij vormde immers de basis voor de successen die Willem Lodewijk van Nassau hier in de jaren 1589-1594 behaalde.

Hiermee zijn we dan tevens beland bij het volgende kernthema, Van den Corputs activiteiten als vestingbouwer. Na zijn komst naar de noordelijke provincies, eind 1578, kreeg hij al vrij snel van Rennenberg opdracht om een aantal steunpunten te versterken. Dit paste precies in de nieuwe strategie, die, zoals gezegd, tien jaar later haar eerste vruchten zou afwerpen. De

hoofdpersoon van het verhaal heeft met Menno van Coehoorn gemeen dat er van zijn arbeid als vestingbouwer maar weinig tastbaars is overgebleven. Evenals bij Menno doet dat uiteraard weinig afbreuk aan zijn grote verdiensten. Behalve uit het ontwerpen van fortificaties bestonden deze uit de ondersteuning van de plannen van Willem Lodewijk om op strategisch gelegen punten versterkingen op te werpen.

Op dit onderwerp sluit dat van hoofdstuk 5, over Johans bijdrage aan de rond 1590 op gang gekomen legerhervormingen, prachtig aan. Bij zijn analyse van de achtergronden wijst Postema terecht op de vooraanstaande rol die Willem Lodewijk, en dus niet zijn neef Maurits, in dit veranderingsproces heeft gespeeld. Helaas komt niet zo goed uit de verf wat nu precies de invloed van Van den Corput op de hervormingen is geweest. Bij het uitwerken van zijn ideeën moet Willem Lodewijk dankbaar gebruik hebben gemaakt van de unieke combinatie van capaciteiten waarover Johan beschikte, een grote intellectuele bagage, een ruime praktijkervaring en een wetenschappelijk onderbouwde vakkennis. De samenwerking moet beslist meer hebben bevat dan wat Postema in dit verband naar voren haalt, namelijk het samen bestuderen van de klassieke krijgskunst.

Het boek sluit af met een hoofdstuk dat voornamelijk Johans latere verwickelingen met Drenthe tot onderwerp heeft. Het ligt min of meer in het verlengde van het tussendoor beschreven optreden van Van den Corput in Hasselt (1587-1589), dat meer politiek dan militair van aard was.

Met de studie van Postema is de kennis van de oorlogvoering van de opstandige Nederlandse gewesten tegen Spanje in de laatste decennia van de zestiende eeuw verder verruimd. Helaas blijven de persoon en het karakter van de hoofdfiguur, alsmede zijn vaak stroeve omgang met collega's en meerderen op militairen bestuurlijk gebied wat onderbelicht. Daardoor is het boek niet tot een echte biografie uitgegroeid, maar dit heeft de schrijver ook niet gepretendeerd.

J. P. C. M. van Hoof

1 Zie *BMGN*, CI (1986) iii, 366-386.

A. Baggerman, *Een drukkend gewicht. Leven en werk van de zeventiende-eeuwse veelschrijver Simon de Vries* (Atlantis VII; Amsterdam-Atlanta: Rodopi, 1993, 335 blz., f65,-, ISBN 90 5183 612 0).

Wie was Simon de Vries? Deze vraag heeft de auteur van dit boek op het spoor gezet van een van de interessantste schrijvers voor een groot publiek uit de zeventiende eeuw. Met Lambert van den Bosch, Petrus de Lange en anderen trachtte hij dooreen continue stroom boeken (in De Vries' geval 57 stuks, samen 39.925 bladzijden tellend) zijn lezers te vinden. Want De Vries streefde naar verkopende boeken en probeerde door nieuwe plannen aan te kondigen en uitgebreide voorwoorden te schrijven de markt te sonderen en reclame te maken voor zijn activiteiten. Arianne Baggerman heeft het leven en werk van deze vertaler, dichter en samensteller van sappige compilatiebundels op veelal etnografisch en historisch-anekdotisch gebied (maar ook van historische werken) onderzocht. Te beginnen met De Vries' geboortedatum heeft zij een grote hoeveelheid gegevens boven water weten te halen en dat is geen kleine prestatie want Grootes en Van Selm hebben reeds gewezen op de grote hindernissen bij het onderzoek naar populaire literatuur in de Gouden Eeuw. Haar bedoeling was die 'vragen centraal [te stellen] die met het oog op een toekomstig mentaliteitshistorisch onderzoek naar de inhoud van De Vries' compilatiebundels een antwoord behoeften' (15) en aangezien over het ontstaan